

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 808 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rne	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms.....	795
Mamatkulova Shoirja Jalolovna	
Mamlakatimiz to'qimachilik tarmog'ining zamonaviy holati va tendensiyalari.....	800
Azizxon Tillyaxodjayev	

MAMLAKATIMIZ TO'QIMACHILIK TARMOG'INING ZAMONAVIY HOLATI VA TENDENSIYALARI

Azizxon Tillyaxodjayev

TDIU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Tez sur'atlarda rivojlanishning hozirgi bosqichida ichki zaxiralardan amaliy foydalanishning eng asosiy yo'nalishlaridan biri – bu mamlakatimizda boy bo'lgan mahalliy xom ashyolarni qayta ishlab chiqarishni bosqichma-bosqich chuqurlashtirish, shuningdek, yuqori qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqarish hajmi va turini ko'paytirish hisoblanadi. Shunga ko'ra, to'qimachilik sanoatini barqaror rivojlantirish maqsadida undagi mavjud imkoniyatlardan innovatsion foydalanish yo'llarini aniqlash zarur hisoblanadi.

Kalit so'zlar: to'qimachilik sanoati, ishlab chiqarish, qayta ishlash, investitsiya loyihalari, SWOT tahlili, ichki va tashqi muhit.

Abstract: At the present stage of rapid development, one of the most basic directions for the practical use of domestic stocks is the gradual deepening of domestic raw materials Re – production, which is rich in our country, as well as increasing the volume and type of production of products with high added value. Accordingly, in order to sustainably develop the textile industry, it is considered necessary to determine ways to use innovation from the available opportunities in it.

Key words: textile industry, production, processing, investment projects, SWOT analysis, internal and external environment.

Аннотация: На современном этапе стремительного развития одним из наиболее основных направлений практического использования отечественных запасов является постепенное углубление переработки отечественного сырья, которым богата наша страна, а также увеличение объемов и видов производства продукции с высокой добавленной стоимостью. Соответственно, для устойчивого развития текстильной промышленности считается необходимым определить способы использования инноваций из имеющихся в ней возможностей.

Ключевые слова: текстильная промышленность, производство, переработка, инвестиционные проекты, SWOT-анализ, внутренняя и внешняя среда.

KIRISH

So'nggi yillarda respublikamizda yengil sanoatning to'qimachilik, tikuv-trikotaj, charm-poyabzal va mo'ynachilik tarmoqlarini rivojlantirish, ishlab chiqarilayotgan tayyor mahsulotlarning turlari va assortimentini kengaytirish, shuningdek, tarmoq korxonalarining investitsiya va eksport faoliyatini har tomonlama qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilib, uning huquqiy bazasi shakllantirildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2019-yil 16-sentyabrda "Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi¹ PQ-4453-son qarorining qabul qilinishi ham kelgusi yillarda sanoat sohasida ishlab chiqariladigan mahsulotlar hajmining oshishini ta'minlaydi.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 2020-yilning yanvar-sentyabr oylarida respublika korxonalari tomonidan 256,7 trln. so'mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilgan bo'lib, 2019-yilning yanvar-sentyabr oylariga nisbatan sanoat ishlab chiqarishning fizik hajm indeksi 97,3 % ni tashkil etdi. Sanoat ishlab chiqarish tarkibida eng katta ulush ishlab chiqaradigan sanoat hissasiga to'g'ri kelib, uning jami sanoat ishlab chiqarishdagi ulushi (82,6 %)ni tashkil etdi.

1 www.lex.uz. Internet ma'lumotlari asosida, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 16-sentyabrda "Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4453-son qarori.

2020-yilning yanvar-noyabr oylarida to'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarishning ulushi 11,3 % ni, fizik hajmi indeksi 14,4 % ga oshgan bo'lsa, ishlab chiqarish hajmi esa 30342,0 mlrd. so'mni tashkil etdi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash moliyaviy menejmentini takomillashtirish yo'li bilan uni bosqichma-bosqich oshirish, korxonalar moliyaviy strategisini ishlab chiqish va moliyaviy barqarorlikni baholashning metodologik asoslari xorijiy mualliflarning ilmiy asarlarida keng tadqiq etilgan. Moliyaviy xavfsizlik nazariyasi masalalari bilan A.Marshall ^[2], J.Mill ^[3], D.Rikardo ^[4], A.Smit ^[5] va boshqa ko'pgina klassik iqtisodiy nazariya maktabi vakillari shug'ullanganlar. Moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash masalalari, moliyaviy xavfsizlikka tahdidlar va ularni oldini olish strategiyalari Amade S.M. ^[6], Amirsele A. ^[7], Amore L. ^[8], Axmad S. ^[9], de Deriyani ^[10], V.Delas ^[11] va boshqa olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

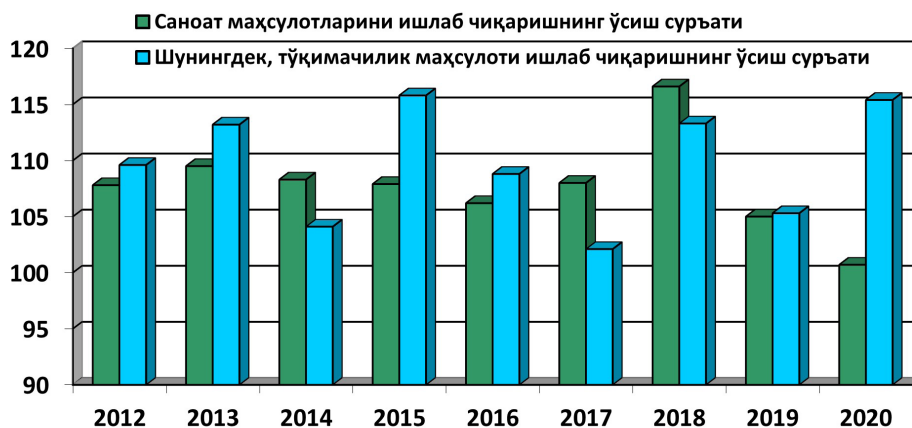
Mamlakatimiz iqtisodiyoti jadal sur'atlarda rivojlanib borayotgan bir paytda sanoat tarmog'ining o'rni bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etadi. Sanoat sohasini innovatsion rivojlantirish, jahon talablariga mos keladigan darajada texnika va texnologiyalar bilan ta'minlash, ushbu sohada eksport mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini kengaytirish zamon talablaridan biridir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishlari jarayonida kompleks yondashuv, qiyosiy tahlil, kuzatuv va statistik ma'lumotlar tahlil usullaridan foydalaniladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirishning izchil va barqaror rivojlanishini ta'minlashda kelgusi davr uchun puxta va har tomonlama asoslangan chora-tadbirlar, muhim vazifa va yo'nalishlar, turli darajalardagi iqtisodiy taraqqiyot dasturlarini ishlab chiqilishi va aniq belgilab olinishi muvaffaqiyat garovi hisoblanadi. Respublikada olib borilayotgan jadal islohotlar natijasida sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish va raqobatbardoshligini ta'minlash bo'yicha bir qator ijobiy natijalarga erishilgan. Buni quyidagi 1-rasm ma'lumotlari asosida tahlil qilamiz.

1-rasm: Iqtisodiy faoliyat turi bo'yicha sanoat ishlab chiqarishning o'sish sur'ati²

Tahlil qilinayotgan 2012–2020-yillarda sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish tarkibida to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishning o'sish sur'ati 109,6–115,5 foizni tashkil etdi. Mazkur holat to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoati rivojlanishining har tomonlama tahlili, raqobatning kuchayishi sharoitida jahon bozorining o'zgaruvchan konjunkturasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, shuningdek, jadal rivojlanish mexanizmini ishlab chiqish hamda korxonalarda samarali korporativ boshqaruv tizimida zamonaviy uslublarni keng joriy etish hisobiga yuz bergan.

Dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, 2020-yilning yanvar-sentyabr oylarida O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsuloti (YAIM) hajmi joriy narxlarda 408296,6 mlrd. so'mni tashkil etib, 2019-yilning shu davri bilan taqqoslanganda 0,4 %ga oshdi. YAIM deflyator indeksi 2019-yilning yanvar-sentyabr oylaridagi narxlarga nisbatan 111,8 % ni tashkil etdi.

2 Muallif ishlanmasi.

Respublikamizda so'ngi yillarda, sanoat korxonalari orasida to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish korxonalarining ulushi ham ortib bormoqda. Quyidagi jadval ma'lumotlaridan mamlakat YAIM o'sish sur'ati va uning tarkibida to'qimachilik mahsulotlarini o'sish sur'atini ko'rish mumkin (1-jadval).

1-jadval: O'zbekiston iqtisodiyotida YAIM va to'qimachilik tarmog'ining o'sish sur'ati (trln.so'mda)³

Ko'rsatkichlar	Yillar							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
YAIM mlrd. so'm	120,1	144,5	177,2	210,2	242,5	302,5	406,6	511,8
Sanoat ishlab chiqarish hajmi	57,6	70,6	84,2	97,6	111,9	148,8	235,3	322,5
Qayta ishlash sanoati	43,6	55,3	67,1	77,1	89,8	117,7	189,6	254,8
To'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish	7,6	8,9	10,8	13,2	13,3	16,8	24,8	29,9

Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, 2019-yilda sanoat ishlab chiqarish hajmi 322535,8 mlrd. so'mni tashkil etib, 2018-yilga nisbatan taqqoslangan, bu ko'rsatkich 137,0 % ga oshgan. Shuningdek, sanoat sohasida qayta ishlash sanoati va to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish tarmog'i ham o'z o'rniga ega bo'lib, 2019-yilda mamlakatimizda qayta ishlash sanoatida 254860,9 mlrd. so'mlik (2012-yilga nisbatan 5,8 barobarga ko'p yoki 2018-yilga nisbatan 34,4% ga oshgan) mahsulot yaratildi hamda 29946,6 mlrd. so'mlik to'qimachilik mahsulotlari (2012-yilga nisbatan 3,9 barobarga ko'p yoki 2018-yilga nisbatan 20,6 % ga oshgan) ishlab chiqarildi.

Mazkur holat yuqori sifatli tayyor to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish va eksportini kengaytirish, milliy brendlarni jahon bozorlariga ilgari surish maqsadida ishlab chiqarish jarayoniga ilg'or innovatsion texnologiyalar, nou-xau, dizaynerlik ishlanmalarini keng joriy etish, furnitura va aksessuarlarning zamonaviy namunalarini ishlab chiqarishni mahalliyashtirish, paxta xom ashyosini yetishtirishdan boshlab, unga dastlabki ishlov berish, mahsulotni paxta tozalash korxonalarida keyingi qayta ishlash va yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor to'qimachilik mahsuloti chiqarish bosqichigacha bo'lgan ishlab chiqarishni integratsiya qilishni nazarda tutuvchi rivojlanishning klasterlarini tashkil etish hisobiga yuz bergan.

Respublikamizda so'nggi yillarda sanoat korxonalari orasida to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish korxonalarining ulushi ham ortib bormoqda. Statistik ma'lumotlarga e'tibor qaratar ekanmiz, 2020-yilning yanvar-noyabr oylarida sanoat sohasida to'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarishning ulushi 11,3 % ni, fizik hajmi indeksi 14,4 % ga oshganining ishlab chiqarish hajmi esa 30342,0 mlrd.so'mni tashkil etganining guvohi bo'lamiz.

Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2019-yilda sanoat sohasi tarkibida to'qimachilik mahsulotlarining ulushi (9,3 %) o'tgan davrlarga nisbatan pasayganligi kuzatildi. Sanoat sohasi tarkibida to'qimachilik mahsulotlarining eng yuqori ulushga ega bo'lgan davri 2012-yildan (17,6 %) 2015-yilgacha (17,2 %) bo'lgan davr oralig'iga to'g'ri kelmoqda (2-jadval).

2-jadval: To'qimachilik sanoati ulushi hamda fizik hajm indeksi to'g'risida ma'lumot⁴

Ko'rsatkichlar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ishlab chiqariladigan sanoatda to'qimachilik mahsulotlarining ulushi, % da	17,3	5,9	5,9	16,9	14,6	13,9	13,1	11,8
Sanoatda ishlab chiqarish tarkibida to'qimachilik mahsulotlarining ulushi, % da	17,6	6,1	6,2	17,2	14,9	14,2	13,1	9,3
To'qimachilik sanoatining fizik hajm indeksi, % da	107,6	13,2	107,2	10,5	109,0	100,5	107,4	105,3

Ma'lumotlarga e'tibor qaratar ekanmiz (3-jadval), mamlakatimizda 2019-yilda to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi sanoat korxonalari tomonidan jami 29946,6 mlrd. so'mlik (2018-yilga nisbatan 20,6 % ga oshgan) mahsulot yaratilgan bo'lsa, kiyim ishlab chiqaruvchi sanoat korxonalari tomonidan esa 9165,8 mlrd. so'mlik (2018-yilga nisbatan 18,5 % ga oshgan) mahsulot tayyorlangan. Bu ko'rsatkichlar 9 yil davomida, ya'ni 2011-yilga nisbatan to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish 4,4 barobarga hamda kiyim ishlab chiqarish 11,5 barobarga oshganligini ko'rish mumkin.

3 O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti www.stat.uz sayti ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

4 O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti www.stat.uz sayti ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

3-jadval: Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha sanoat mahsulotlari hajmi

Yillar	To'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish sanoati korxonalari		Kiyim ishlab chiqarish sanoati korxonalari	
	mlrd. so'm	foizda (%)	mlrd. so'm	foizda (%)
2011	6 736.9	101.3	795.2	119.6
2012	7 672.9	107.6	996.8	100.1
2013	8 898.3	113.2	1 165.8	106.1
2014	10 839.5	107.2	1 308.7	113.1
2015	13 241.7	110.5	1 585.3	111.5
2016	13 335.3	109.0	4 318.5	108.9
2017	16 763.3	100.5	6 108.2	110.5
2018	24 835.2	107.4	7 732.2	103.3
2019	29 946.6	105.3	9 165.8	108.7
2020 (10 oylik)	26 883.9	112.3	7 924.7	101.2

Tahlil natijalaridan ko'rinib turibdiki, bugungi kunda mamlakatimizda sanoat sohasida kiyim ishlab chiqarish korxonalariga nisbatan to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi sanoat korxonalarining ulushi hamda yaratgan mahsulotlari hajmi boshqalarga nisbatan yuqori ko'rsatkichga ega.

Respublikada sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishning yuqori o'sish sur'atlariga erishishda tayyor mahsulotlar, butlovchi qismlar va materiallar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish Dasturining amalga oshirilishi ham o'z ta'sirini ko'rsatdi. Mazkur dastur doirasida kiritilgan 1 082 ta loyiha 61 bo'yicha 9,5 trln. so'mlik mahsulotlar ishlab chiqarildi. Mahalliyashtirish dasturi doirasida ishlab chiqarilgan mahsulotlardan 107,4 mln. AQSH dollari miqdorida eksport qilindi.

4-jadval: Eksport qilingan to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari to'g'risida ma'lumot, ming AQSH dollar⁵

Ko'rsatkichlar	2013-y.	2014-y.	2015-y.	2016-y.	2017-y.	2018-y.	2019-y.
Respublika bo'yicha	862 084,7	910 311,1	883 733,8	922 904,6	1 133 639,9	1 300 262,1	1 626 918,9
shundan:							
Qoraqalpog'iston Respublikasi	7 717,2	5 207,0	7 350,1	5 425,8	11 694,4	9 785,5	29 151,0
Andijon	125 651,4	120 577,5	106 467,8	130 950,6	150 214,3	209 814,3	183 091,3
Buxoro	53 613,6	80 323,9	67 672,4	38 150,6	25 839,8	32 377,2	60 204,9
Jizzax	18 148,4	34 977,0	22 761,4	31 288,4	30 771,7	28 371,9	53 509,2
Qashqadaryo	12 711,4	11 671,8	13 182,5	11 000,8	24 643,3	72 337,2	84 190,0
Navoiy	11 039,0	13 275,9	30 235,7	27 262,3	23 018,2	24 415,7	40 261,0
Namangan	59 526,1	61 796,2	51 213,5	62 122,7	103 146,8	128 000,8	183 483,6
Samarqand	34 798,6	28 424,4	25 568,8	33 584,7	55 954,4	61 601,5	74 063,1
Surxondaryo	9 447,2	9 396,6	14 075,1	10 346,5	14 294,6	24 521,1	76 130,8
Sirdaryo	16 465,1	19 073,2	15 576,5	18 191,9	33 870,9	32 359,7	30 593,9
Toshkent	133 376,4	119 389,2	109 934,4	113 240,0	161 329,4	154 094,0	198 983,7
Farg'ona	190 131,0	213 286,7	203 330,4	216 753,2	266 244,8	281 904,1	273 397,2
Xorazm	9 941,2	3 643,9	14 501,0	23 673,9	42 529,2	46 158,0	41 881,6
Toshkent sh.	179 518,1	189 267,7	201 864,1	200 913,2	190 087,9	194 521,0	297 975,3

Mamlakatimiz eksport salohiyatini kengaytirish, eksport qiluvchi tashkilotlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, shuningdek, raqobatbardosh eksport mahsulotlari ishlab chiqarishning ko'paytirilishini rag'batlantirish maqsadida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2018-yil 29-noyabrda "Mahalliy ishlab chiqarish"

5 O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari <http://www.ziynet.uz/uploads/books/3602/53f33b88c19d3.pdf>

ruvchilarning eksport salohiyatini yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5587-son Farmoni⁶ qabul qilindi. Ushbu farmon ijrosini ta'minlash maqsadida mamlakatimizda 2019-yilda jami 1626,9 mln. AQSH dollari miqdorida to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari eksporti amalga oshirildi. Bu ko'rsatkich o'tgan 2018-yilga nisbatan 25,1 % ga ko'pligini bildiradi. 2013-yilga nisbatan taqqoslanganda mamlakatimizda 1,9 barobar ko'p miqdorda to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari eksport qilinganligini ko'rish mumkin.

Hududlar kesimida eng yuqori ko'rsatkich Toshkent shahri va Farg'ona viloyati ulushiga to'g'ri kelib, 2019-yilda jami eksport qilingan to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlarining 18,3 % ni Toshkent shahri va 16,8 % ni Farg'ona viloyati tashkil etgan (4-jadval).

Bundan tashqari, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishni yanada kengaytirish, kichik biznes subyektlarini sanoat faoliyatiga keng jalb etish, sanoat kooperatsiyasini mustahkamlash va rivojlantirish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tannarxini kamaytirish maqsadida Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2019-yil 1-mayda "Sanoat kooperatsiyasini yanada rivojlantirish va talab yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4302-son qarorining⁷ qabul qilinishi hududlarda eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish darajasini oshirdi.

Xususan, 2020-yilda respublikamiz hududlarida to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilish darajasi ortdi. Eksport qilingan to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari dinamikasining tahliliga e'tibor qarata-digan bo'lsak, 2020-yilda respublikamizning Farg'ona viloyati (273,3 mln.dollar) va Toshkent shahri (297,9 mln. dollar) eng yuqori ko'rsatkichga ega bo'lib, 2013-yilga nisbatan taqqoslanganida Farg'ona viloyati 1,4 va Toshkent shahri 1,7 barobar ko'p miqdorda to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilgan (5-jadval).

5-jadval: Eksport qilingan to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari dinamikasi tahlili (mln.AQSH dollar)⁸

№	Guruhlash oralig'i	Viloyatlar	Eksport qilgan to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari hajmi (mln. AQSH dollar)				2020-yilda 2013-yildagiga nisbatan o'zgarishi	
1.	I guruh (0-70) mln. AQSH dollar	Qoraqalpog'iston Respublikasi	7,7	11,6	9,7	29,1	21,4	3,7
		Buxoro	53,6	25,8	32,3	60,2	6,6	1,1
		Jizzax	18,1	30,7	28,3	53,5	35,4	2,9
		Navoiy	11,0	23,0	24,4	40,2	29,2	3,6
		Sirdaryo	16,4	33,8	32,3	30,5	14,4	1,9
		Xorazm	9,9	42,5	46,1	41,8	31,9	4,2
2.	II guruh (70-140) mln. AQSH dollar	Qashqadaryo	12,7	24,6	72,3	84,1	71,4	6,6
		Samarqand	34,7	55,9	61,6	74,0	39,3	2,1
		Surxondaryo	9,4	14,2	24,5	76,1	66,7	8,1
3.	III guruh (140-210) mln. AQSH dollar	Andijon	125,6	150,2	209,8	183,0	57,4	1,4
		Namangan	59,5	103,1	128,0	183,4	123,9	3,1
		Toshkent	133,3	161,3	154,0	198,9	65,6	1,5
4.	IV guruh (140-210) mln. AQSH dollar	Farg'ona	190,1	266,2	281,9	273,3	83,2	1,4
		Toshkent sh.	179,5	190,0	194,5	297,9	118,4	1,7

Shuningdek, to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari eksporti bo'yicha eng past ko'rsatkich I guruhga kiruvchi Qoraqalpog'iston Respublikasi (29,1 mln.dollar), Buxoro (60,2 mln.dollar), Jizzax (53,5 mln.dollar), Navoiy (40,2 mln.dollar), Sirdaryo (30,5 mln.dollar) va Xorazm (41,8 mln.dollar) viloyatlari hissasiga to'g'ri kelmoqda. 2013-yilga nisbatan Qoraqalpog'iston Respublikasi 3,7, Buxoro 1,1, Jizzax 2,9, Navoiy 3,6, Sirdaryo 1,9 va Xorazm viloyatlarida 4,2 barobar ko'p miqdorda to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari eksporti amalga oshirilgan.

Mamlakatimizda to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari eksporti bilan bir qatorda mahsulotlar importi ham amalga oshirilgan. Muallif ishlanmasi. 64 Statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, 2019-yilda respublika miqyosida jami 246 049,9 ming dollarlik (2013-yilga nisbatan 2,3 barobar ko'p) to'qimachilik va to'qimachilik mahsulotlari import qilingan bo'lib, bu ko'rsatkich 2018-yilga nisbatan 138% ni tashkil etdi.

6 www.LexUZ. Internet ma'lumotlari asosida: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018-yil 29-noyabrda "Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning eksport salohiyatini yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5587-son Farmoni.

7 www.LexUZ. Internet ma'lumotlari asosida: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019 yil 1 maydagi "Sanoat kooperatsiyasini yanada rivojlantirish va talab yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4302-son qarori.

8 Muallif ishlanmasi.

Shuningdek, jami to'qimachilik faoliyat turi bo'yicha 2019-yilda respublikamizda asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 9813,8 mlrd. so'mni tashkil etib, bu ko'rsatkich o'tgan 2018-yilga nisbatan 2,6 barobarga ko'paygan. 2013-yildan 2019-yilga qadar mamlakatimizda to'qimachilik faoliyat turi bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning o'rtacha hajmi 2677,3 mlrd. so'mni tashkil etgan (6- jadval). Ya'ni:

6-jadval: To'qimachilik faoliyat turi bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi, (mln.so'm)⁹

Ko'rsatkichlar	2013-y.	2014-y.	2015-y.	2016-y.	2017-y.	2018-y.	2019-y.
Respublika bo'yicha	604969,1	715851,7	568904,3	1195406,1	2079484,9	3763220,1	9813866,3
shundan:							
Qoraqalpog'iston Respublikasi	41712,9	6011,2	19510,0	20074,0	86036,7	85945,9	565538,0
Andijon	29399,2	21619,4	21584,3	55554,5	225086,5	489692,0	823892,0
Buxoro	46325,4	64955,9	37366,2	32407,3	97826,3	311377,2	1027995,9
Jizzax	66827,7	36187,2	61599,8	18221,1	53013,9	232027,6	895916,1
Qashqadaryo	5659,2	9944,6	17778,1	164835,4	376268,2	128967,7	1285662,6
Navoiy	15498,1	24329,8	15805,1	8816,1	73313,9	79819,3	362243,6
Namangan	46790,6	45163,8	40599,1	377118,4	174573,1	271868,8	1309069,2
Samarqand	34643,0	57807,1	33863,4	40815,1	256351,9	304800,0	445364,7
Surxondaryo	26707,7	33175,6	18460,9	43599,7	60526,8	363007,6	228446,2
Sirdaryo	8029,8	9908,5	7460,3	32410,6	40812,4	70502,2	700166,4
Toshkent	29650,6	20611,2	39063,7	18652,1	371279,4	417468,9	564659,0
Farg'ona	147896,5	137489,6	114519,8	134877,3	95877,5	729224,1	544208,4
Xorazm	33056,2	180075,3	71991,2	49959,1	19704,3	65311,7	337598,5
Toshkent sh.	72772,1	68572,4	69302,5	198065,3	148814,0	213207,1	723105,3

To'qimachilik faoliyat turi bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmining hududlar kesimidagi statistik tahlil natijalariga ko'ra, eng yuqori ko'rsatkich Namangan va Qashqadaryo viloyatlari hissasiga to'g'ri kelib, jamiga nisbatan 13,3 % ni hamda 13,1 % ni tashkil etmoqda.

Shuningdek, Surxondaryo (2,3 %), Navoiy (3,7 %) va Xorazm (3,4 %) viloyatlari to'qimachilik faoliyat turi bo'yicha asosiy kapitalga 55. 66 o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi bo'yicha jamiga nisbatan eng past ulushga ega.

To'qimachilik sanoati mahsulotlarini ishlab chiqarish bo'yicha tahlil etilgan statistik ko'rsatkichlarga ko'ra, O'zbekiston to'qimachilik sanoatining raqobatda zaif tomonlari sifatida to'quvchilik dastgohlarining ma'naviy eskirganligi, malakali muhandis-texnik xodimlarning yetishmasligi, gazlama, mato mahsulotlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashuvning pastligi, tikuv va trikotajga yo'naltirilgan mahalliy matolar ishlab chiqarish rivojlanmaganligi, ayrim xududlarda tolani o'zlashtirish darajasining pastligi, xalqaro standartlarga muvofiq sifat menejmentini joriy etgan korxonalar sonining kamligi aniqlandi.

Ushbu masalalar o'zaro bir-biriga bog'liq, tolani o'zlashtirish darajasining pastligi to'qimachilikka, mato ishlab chiqarish rivojlanmaganligi kiyim-kechak va trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarishga, zamonaviy texnika bilan jihozlanish darajasining pastligi xalqaro standartlarga muvofiq sifat menejmentini joriy etilmaganligiga kuchli ta'sir etmoqda. Ushbu muammolar yechimini topishda to'qimachilik korxonalari uchun zamonaviy dastgohlar keltirish, muhandis-texnik xodimlarni o'qitish tizimini rivojlantirishga e'tibor qaratish tavsiya etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bugungi kunda mamlakatimizda to'qimachilik mahsulotlari bozori boshqa bozorlardan o'z mahsulotlari turi va iste'molchilarning xilma-xilligi, ularning geografik, milliy, tarixiy, mintaqaviy xususiyatlari bilan ajralib turadi hamda marketing tadqiqotlarini o'ziga xos usul va uslubiyatlarda amalga oshirishni taqozo etadi. To'qimachilik mahsulotlari bozorida mahalliy korxonalar raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan raqobat strategiyalarini tanlash uslubiyoti to'qimachilik korxonalarini yanada rivojlantirish va raqobatbardoshligini oshirish imkonini berdi.

9 O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti www.stat.uz sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi. (<http://www.ziyounet.uz/uploads/books/3602/53f33b88c19d3.pdf>)

To'qimachilik mahsulotlari bozorida amalga oshirilayotgan marketing strategiyalaridan yetarli darajada foydalanilmaydi. Chunki uning bozor sifatida shakllanganligi va rivojlanishining sustligi, mahsulot narxlarining sifatiga muvofiq emasligi, iste'molchilar va tovar yetkazib beruvchilar bilan iqtisodiy aloqalarning rivojlanmaganligi bilan bog'liq muammolar mavjud.

Monografiyada to'qimachilik mahsulotlari bozoridagi raqobat muhiti omillarini hisobga oluvchi ustuvor printsiplar asosida korxonalarda istiqbolli marketing strategiyasini tanlash va amalga oshirish jarayoni bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Tahlilga ko'ra to'qimachilik korxonalarida samarali raqobat strategiyasini tanlash potensial xaridorlarni ko'proq jalb qilish va raqobatchilarga nisbatan o'ziga xos siyosatni yuritish uning bozorda ma'lum ustunliklarga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Marketing strategiyasini ishlab chiqishda vazifalarni aniqlash orqali to'qimachilik korxonasida rejalashtirilgan maqsadlar va kutiladigan yakuniy natijalar:

- sotuv, bozor ulushi va faoliyat unumdorligining boshqa ko'rsatkichlari bo'yicha kutilayotgan natijalarni belgilash;
- tovar markasi va o'sish darajasi uchun investitsion maqsadlarni aniqlash belgilab olinadi.

Bunda investitsion maqsadlarni aniq ko'rsatish zarur, chunki ular asosida resurslar taqsimlanadi. Agar investitsion maqsad to'qimachilik korxonasini rivojlantirishga mo'ljallangan bo'lsa, rivojlanish yo'lini belgilashda kelajakda korxona duch keladigan muammolarni ham e'tiborga olishi kerak.

To'qimachilik mahsulotlari korxonalari yagona jahon texnologik zanjirining bir qismi hisoblanadi: modaning oxirgi talabini hisobga olgan holda tovar bezagi – mato, juz'iy qismlarni ishlab chiqarish – tikish va qadoqlash – yakuniy iste'molchilarga sotish talab etiladi. Bu borada ishlab chiqilgan tavsiyalar mahalliy to'qimachilik korxonalarining jahon texnologik zanjirga kirishini ta'minlash, bevosita xorijiy investitsiyalarni jalb etgan holda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rivojlantirish, to'qimachilik mahsulotlarining mahalliy bozorini egalashning qulay strategiyasi hisoblanadi. Bu mahalliy iste'molchilar didiga mos kiyim-kechak ishlab chiqarishga xizmat qiladi, bu bilan import o'rnini bosishga erishiladi.

To'qimachilik korxonalari raqobatbardoshligini oshirishda boshqarish samaradorligini baholash tizimi tarkibiy jihatdan: faoliyat turlarining bozorga yo'naltirilganlik samaradorligi; funksiyalar samaradorligi; talabni qondirish samaradorligi kabilardan tashkil topadi. Bunda iste'molchilar salohiyatini o'rganish; iste'molchilar salohiyatini baholash; rejalashtirish; tashkil qilish; motivatsiya; nazorat; tovarni boshqarish; sotuvni boshqarish; narxni boshqarish; kommunikasiyalarni boshqarishni hisobga olish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi. <https://lex.uz/docs/4168749>.
2. Маршалл А. Принципы экономической науки. – Т. 1. и 2. – М.: Издание РОО, 1996.
3. Милль Дж. Основы политической экономии. Пер. с англ. – Т. 1-3. – М.: Прогресс, 1980-1981.
4. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. – Том 1. Пер. с англ. – М.: Госполитиздат, 1955.
5. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – Серия: Антология экономической мысли – 960 с.
6. Amadae, S.M. (2017) Perpetual anarchy: From economic security to financial insecurity. *Finance and Society*, 3(2): 188-96.
7. Amicelle, A. (2017) When finance met security: Back to the War on Drugs and the problem of dirty money. *Finance and Society*, 3(2): 106-23.
8. Amore, L. (2011) Data derivatives: On the emergence of a security risk calculus for our times. *Theory, Culture & Society*, 28(6): 24-43.
9. Ahmad S., Ng Ch., McManusc L. Enterprise risk management (ERM) implementation: Some empirical evidence from large Australian companies. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 164 (2014) 541 – 547.
10. Der Derian, J. (1995) The value of security: Hobbes, Marx, Nietzsche and Baudrillard. In: Lipschutz, R. (ed.) *On Security*. New York, NY: Columbia University Press, 24- 45.
11. Delas V., Nosova E., Yafinovich O. Financial Security of Enterprises. *Procedia Economics and Finance* 27 (2015) 248 – 266.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 16-sentyabrda "Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4453-son qarori.
13. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti www.stat.uz sayti ma'lumotlari.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-noyabrda "Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning eksport salohiyatini yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5587-son Farmoni.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 1-maydagi "Sanoat kooperatsiyasini yanada rivojlantirish va talab yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4302-son qarori.
16. Boltaboyev M.R. To'qimachilik sanoatida marketing strategiyasi. Monografiya. – T.: Fan, 2004. – 224 b.
17. Tillyaxodjayev A.A., Yusupov M., Akbarov N.G'. Marketing. O'quv qo'llanma. – T.: IQTISODIYOT, 2019.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.